

TÉRISZONY ÉS TÉRVISZONY

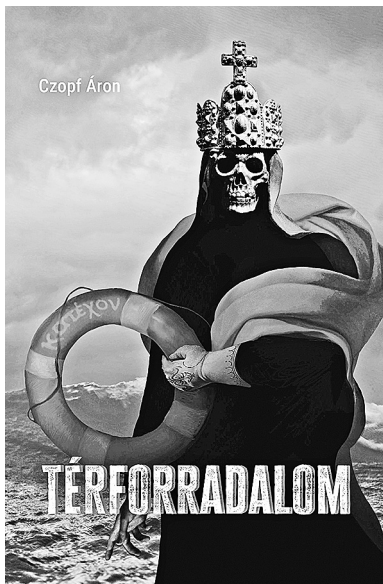
CZOPF Áron: *Térforradalom*. Századvég Kiadó, Budapest, 2024. 196 oldal, 2490 Ft

Egyik reggel szokás szerint vágtam át Budapest forgalmas részén, a Marc Augé által leírt tipikus „nem-helyek” egyikén, az Oktogonon. Különös és igen jellemző, hogy e tér neve nem az adott helyhez kötődő történeti emlékezetet vagy *color localét* rögzít, nincsen benne semmiféle utalás nagyjainkra, hanem egyszerűen azt jelenti: nyolcszög. Geometrikus forma, melynek oka igencsak prózai: itt keresztezi egymást a nagykörúton futó 4-es–6-os villamos vonala és az Andrásról elnevezett sugárút tengelye, a kereszteződés környezetében elhelyezkedő házak pedig az innen szétágazó négy útdarab mellett sorakoznak föl átlósan, mégpedig egy újabb városi közlekedési eszköz, az 1-es metró földalatti átszállóhelyét keretezve. A transzferálás eddig számba vett emblematisz eszközei mellett városi autóbuszok megállóhelye is található itt, természetesen élénk autósforgalom bonyolódik, nemrégiben kialakítottak biciklisávot, és persze a főváros egyik legsűrűbb gyalogos átkelőhelyének is idézőjeles otthont ad, mindezt pedig csak fokozza, hogy újabbán ételfutárok várakozási helyéül szolgál. Ebből is látszik, hogy amivel az Oktogont jellemezni tudjuk, az csupa-csupa technikai kifejezés, amely a helyváltoztatásra utal. Nincs itt semmi látnivaló, a város

elmúlt harminc-negyven évének szervesen szervesen fejlődése nyomán *hostelek*, gyorsétkezdék, *take away* kávézók, *snack*árusítóhelyek és *fast fashion* boltok sorakoznak, két virágárus, két bankfiók és egy bezárt újságosbódé társaságában. Ideiglenesség, árucseré, pénzforgalom, közlekedés, helyváltoztatás – semmi maradandó. Nem is csodálkozunk rajta, ha itt senki sem áll meg, ez ugyanis nem az elidőzés és a bizalmasnyugodalmos találkozások helye, hanem közlekedési csomópont, több logisztikai végpont találkozási, kereszteződés, infrastrukturális helyszín vagy inkább

színhely. Itt esett meg, hogy a Ferihegyről frissen érkező – valahonnan érkező, valahová továbbutazó – külföldi turista vállán vászontáskát pillantottam meg, rajta e felirattal: *Everybody is an alien somewhere*. Milyen találó, és éppen erre: mindenki valahol idegen (nek számít). Maga a turizmus persze önmagában hordozza a globális nem-helyek, illetve a globalizáció mint nem-hely eszméjét és számtalan gyakorlati megvalósulását (Airbnb, autópálya, benzinkút, bevásárlóközpont, repülőtér, szálloda, szerverpark, taxi, tranzitállomás), tetézzve azzal, hogy a mobiltelefon-használat elterjedése óta létjogosultságát elvesztő vonalas hálózat gyakorlatával ellentétben nemhogy értelmetlennek nem számít, hanem az első(dleges) kérdés az: *Hol vagy?*

A fenti történetből az következik, hogy probléma van. Amit gyakran gyökértelenségnek, a modern világ átkának, a talaj lábunk alól való kicsúszásának neveznek, az a mindennapi valóságunk, ugyanakkor tágabb lét- és politikafilozófiai összefüggés érvényére is emelkedő közös gond, egyenesen *politikai*. Ezzel, pontosabban az erre adandó kreatív reakcióval foglalkozik Czopf Áron eszmetörténész, a Századvég Politikai Gondolkodás Kutatóintézetének kutatója, a *Kommentár* állandó munkatársának könyve. A pécsi születésű szerző, aki még csak jövőre tölti be a harmincat, első kötete ez az alig kettőszáz oldalas monográfia. A Századvég által kiadott művet még korábbiól jól ismerem: a XXI. Század Intézet igazgatójaként volt időm foglalkozni a kézirat fejlesztésével, melynek elkészítéséért a szerző ösztöndíjat is kapott. Az idei könyvhétre kiadott könyv találó címe *Térforradalom*, a demóverzió még *A megőrzés terei* címet viselte, amelyből már látszik a kötet feszültsége: egyre gyorsuló ütemben folyamatban van a helyek rögzítettségének eloldása és az otthont adó terek fölszá-

molása, amely a lokalizáció lehetetlensége mellett a politika mint helyhez kötött közösségi aktus ellehetetlenítését is jelenti.

Czopf Áron első könyvének nagy vállalása nem kevesebbet céloz, mint hogy a megőrzés politikájának, azaz hétköznapiasan szólva a konzervativizmusnak új alapot vessen. A konzervativizmus meghatározásának, sőt újradefiniálásának számos kísérletét láttuk már, kezdve Burke-től, aki az átörökölt hagyomány ok- és jogszerű védelmét értette alatta, folytatva Mannheim Károllyal, aki meg a „reflexívvé vált tradicionalizmust”, egészen Oakeshottig, aki a politikai racionalizmussal szemben határozta meg. Jelen esetben viszont arról van szó, hogy leszámolva a mindenkor baloldal időhöz kötött – lineáris időrezsimen alapuló, progresszív – politikájával, szerzőnk az örök jobboldalt a térhez, pontosabban egy adott, konkrét helyhez köti, és ebből bontja ki, az egyik fejezet címével szólva, a „topikus jobboldal, utópikus baloldal” alapellentétét, előbbihez a tértársi viszonyt elsőbbiségét, utóbbihoz egy valóságos politikai tériszonyt társítva. A lényeg tehát, hogy a hagyomány – mégoly fontos – kontinuitása helyett nála inkább a tér folytonossága dominál, hiszen ennek talaján és keretei között megy végbe magának a tradíciónak a kialakulása is. Mint írja, „a konzervativizmus vagy térpolitikai tudatosságot képvisel, vagy hatástalan marad”. Ebből már látszik, hogy olyan szerzővel van dolgunk, akit egyfelől a konzervatív forradalom legkevésbé forradalmi szerzője, azaz Carl Schmitt inspirált (*A politikai katolicizmus és politikai forma.* 1923, *A politikai fogalma.* 1932, *Szárzsföld és tenger.* 1942), másfelől a francia ellenforradalom radikális szerzői ihlettek, élükön Joseph de Maistre-rel. Röviden: katolikus, kontinentális, tellurikus.

És akkor nézzük a könyvet! Az elő- és zárszóval együtt kereken tíz fejezetből álló kis kötet számtalan kultúrtörténeti kuriózzummal gazdagított átfogó eszmétörténeti bevezetésül és következetes tárgyalásul szolgál a *jobboldali térpolitika* ideológiájához és genealógiájához. *A tér politikája* cím alatt a földrajzi terület primordiális politikai jelentőségére kapunk választ (államalapítás = térfoglalás); aztán *Semlegesítés* cím alatt ennek lerombolását tárgyalja, hiszen az eredendően szent és plurális teret profanizálták és neutralizálták, mégpedig egy évszázadokig tartó folyamat – ez volna a térforradalom – során, melynek egyaránt része a vallási, gazdasági és nemzeti határok lebontása. Ezzel áll szemben „a konzervatív szellem, amely épp e sokszínűség fölött örököl, [...] szükségét érzi, hogy harcra keljen a teret homogenizáló erőkkkel szemben.” Így jött hát létre a lokális-kozmosz helyében a globális-univerzális tér – ezt már tudjuk, de kinek a számlájára írhatjuk? A találó, *A filozófusok hajóra szálltak* című fejezet válaszol, amikor kultúrtörténetileg igazolja, mondjuk a földből megújuló Antaios és a tragikus sorsú Ikarosz közti ellentéttel, hogy az emberi gondolkodás miként oldódott el a földtől s aztán az égtől is, és szállt ismét a szó szoros és átvitt értelmében is a tengeri hatalmak korlátlanágát (globalizáció, liberalizmus,

szabadkereskedelem) jelképező hajóra, merthogy „a tengerhez nem kapcsolódik semmiféle lokális normatadat”. Ezzel át is evezünk a kötet címét viselő központi fejezethez, amely már kissé túl is feszíti a könyv kereteit, hiszen az általános modernitáskritika – olykor parttalan – nyílt vizeire úszik, bár metaforái (modern talajvesztés, politikai hajótörés) továbbra is gondolatébresztők. *A politikai mérték* röviden visszatér az ógörög *polis*szhoz, mint a politika ősfarmájához, a rákövetkező *Térrend és időrend* cím alatt pedig afféle bevezetést kapunk a jobboldali térélménybe. Czopf Áron határozottan kijelenti: „A jobboldali gondolkodás a rend térbeli fogalmán áll vagy bukik.” Értve alatta azt, hogy az antropológiai, sőt ontológiai, de még inkább kozmológiai fölfogást jelentő jobboldaliság a tagolt és egymástól különböző terek pluralizmusának elfogadásán és megóvásán nyugszik, amely ellenségesen viszonyul a modernitás homogén időrendjéhez. Az idődimenzió felmérésének szellemes megoldása az a kérdésfeltevés, hogy vajon „hogyan magyaráznánk el a modernitás lényegét egy római madárjónak”. A legjobban sikerült fejezet a már emlegetett *Topikus jobboldal, utópikus baloldal*, amely a szocialista realizmus Marx–Engelst szorongató, távoli jövőbe tekintő munkásalakjait állítja ellentétbe a Vendée-i Nagy Katolikus Királyi Hadsereg kapára-kaszára kapó parasztjaival. Előbbivel kapcsolatban azt az elmés megállapítást olvassuk, hogy „az utópista tekintet [...] nem a térben, hanem az időben hatol előre”, ellenben „az ellenforradalmak szigorú topográfiai rendben mennek végbe”, többnyire agrárius-rurális vidékről indulva, amiből megint csak kibomlik „a progresszív időpolitika és a konzervatív térpolitika ellentéte”. A baloldal a teret változtatja idővé, a jobboldal számára viszont a helyek folytonossága számít, hiszen „mindig csak azt tudjuk megőrizni, ami térbeli, az időbelit soha” (Arthur Moeller van den Bruck). A kötetből vett iménti idézet is megmutatja, hogy a szerző valóságos bölcsészeti tárházát gyűjtötte össze érvei – jól sikerült és szórakoztató – alátámasztásának. Jelenlét csak lokális lehet – ezt már *A letelepedés filozófiájában* olvassuk, ami valójában Heidegger-kommentár, amelyet *A transzpolitika ellen* címmel egy Baudrillard-inspirálta zárszó követ. Izgalmas *cross-over* ez, hiszen a „lakozás” fogalma kapcsán mély ökológiai (sőt mélyökológiai) következtetéseket enged levonni, a globalizációt pedig azzal demonstrálja, hogy míg Amerika szimuláció gyanánt a világon mindenütt jelen van, addig az egyes országok már saját fővárosukban sem.

Az eszme- és politikátörténeti traktátusként, kommentársorozatként is olvasható kötet nem aktuálpolitikai mű, ugyanakkor nem marad megoldási javaslat nélkül. Amikor azt olvassuk, hogy „az emberi létformák sokszínűsége és a kultúra folytonossága a helyekben lévő állandóságtól függ”, vagy az utolsó mondatot ízlelgetjük, mely szerint „a politika visszatérése [...] az önigenlő erők tömörülésével veszi kezdetét”, nem lehet kétségünk afelől, hogy a vállalkozás sikerült: alapot vetettünk és talajt adtunk egy olyan eszmének, amely a földben gyökerezik.